Η ΕΒΡΑΪΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Η διαχρονική παρουσία των Εβραίων στην Πάτρα από τα αρχαία χρόνια, μνημονεύεται από ιστορικούς, λόγιους ραβίνους αλλά και από ταφικές εβραϊκές επιγραφές. Η ύπαρξή τους εκεί χρονολογείται από την εποχή του Σέλευκου Νικάρονου της Συρίας, το 300 π.Χ. Την περίοδο της Ρωμαιοκρατίας οι εβραίοι ως Ρωμαίοι πολίτες απέφυγαν τις διώξεις για θρησκευτικούς λόγους και αργότερα, στα χρόνια του Βυζαντίου, ανέπτυξαν έναν ιδιαίτερο δυναμισμό στο εμπόριο και τις τέχνες, που σημάδεψε την καθημερινή ζωή των κατοίκων και την πρόοδο της πόλης.

Οι ασχολίες των Εβραίων ήταν το εμπόριο, η βιοτεχνία, οι βαφές υφασμάτων ενώ ασχολήθηκαν και με τις επιστήμες, κυρίως ως γιατροί. Η χαμηλότερη τάξη ήταν ταβερνιάρηδες, φύλακες, υπάλληλοι κ.α. Αναφέρθηκε ότι μία εβραϊκή οικογένεια μονοπωλούσε - κατά τον 18ο αιώνα - το εισαγωγικό εμπόριο της πόλης. Τα εβραϊκά μαγαζιά τους βρίσκονταν στην παραλιακή συνοικία "Τσιβδί", ανάμεσα στους σημερινούς κεντρικούς δρόμους Αγ. Ανδρέου και Γούναρη. Μερικοί από αυτούς ήταν ιδιοκτήτες ακινήτων και γης.

Από την εποχή της Φραγκοκρατίας - το 1850 - υπήρχαν τέσσερις Συναγωγές που αναφέρονται ως τον 17ο αιώνα. Σε αυτές θήτευσαν φωτισμένοι ραβίνοι που διακρίθηκαν για τη μόρφωσή τους, όπως ο Μωϋσής Ιωσήφ Γκαμπάϊ, Μεγήρ Σεμτώβ, Σαδία Φίρμον, κ.ά. οι οποίοι μετέφρασαν ιερά κείμενα και βιβλία.

Τον 12ο αιώνα, ο ισπανός ραβίνος Βενιαμίν μπεν Γιονά, που επισκέφθηκε την Πάτρα, σημείωνε στο "Οδοιπορικό" του, την ύπαρξη 50 εβραίων που ζούσαν σε μεγάλα σπίτια και ότι συνάντησε τους Ισαάκ, Ιακώβ και Σαμουήλ. Ιστορικοί αναφέρουν την παρουσία Εβραίων στη γειτονική Ανδραβίδα από τον 13ο αιώνα, η οποία ήταν πρωτεύουσα του Πριγκιπάτου της Αρκαδίας. Πρέπει μα σημειωθεί ότι από τα παλιά χρόνια ζούσαν Εβραίοι και σε άλλες πόλεις της Πελοποννήσου όπως στην γειτονική κοντινή Γκλαρέντα, στην Κόρινθο, Κορώνη, Μεθώνη, Κυπαρισσία, Σπάρτη και Μυστρά όπου ιδιαίτερα αναφέρεται η συνοικία τους έξω από το τείχος, στο "Εξωχώρι", οι οποίοι "αποτελούσαν μίαν άλλην μικράν Ιουδαίαν, με Συναγωγή".

Όταν οι Ενετοί μετέφεραν - το 1430 - το εμπορικό τους κέντρο στη Ναύπακτο, η οικονομική ζωή της Πάτρας επηρεάστηκε δυσμενώς, αφού αρκετοί κάτοικοι, μεταξύ των οποίων και Εβραίοι, εγκαταστάθηκαν εκεί. Ο εβραϊκός πληθυσμός της Πάτρας αυξήθηκε σημαντικά μετά τον διωγμό των Εβραίων από την Ισπανία το 1492. Σύντομα όμως προστέθηκαν και νέοι μετανάστες από τη Σικελία και την Απουλία.

Τον 17ο αιώνα η Κοινότητα αριθμούσε 1.500 μέλη, που αποτελούσαν ένα μεγάλο κομμάτι του πληθυσμού της πόλης. Η μεγάλη επιδημία πανώλης, το 1745, πρόσβαλε τον πληθυσμό και αποδεκάτισε πολλές οικογένειες. Τότε απέμειναν 1.000 χριστιανικές, 250 τουρκικές και 10 εβραϊκές οικογένειες.

Από το 1767 υπήρξαν αντιπαλότητες μεταξύ Χριστιανών και Εβραίων, ώστε την περίοδο 1798 - 99 ο Γάλλος πρόξενος Πουκεβίλ να θεωρεί τις 17 εναπομείνασες Εβραϊκές οικογένειες "φτωχά λείψανα της Ιουδαϊκής παροικίας της πόλης". Στο αντισημιτικό κλίμα που επικρατούσε, αναφέρεται και ο Dodwell το 1805, το οποίο όμως εντάθηκε με την έκρηξη της επανάστασης το 1821, γεγονός που οδήγησε στον αφανισμό της Κοινότητας.

Στις αρχές του 19ο αιώνα η πόλη άρχισε να γνωρίζει μία ραγδαία ανάπτυξη και ανοικοδόμηση. Η Κοινότητα επανασυστάθηκε το 1905 και στα τέλη του αιώνα εγκαταστάθηκαν στην Πάτρα και άλλοι Εβραίοι από την Κέρκυρα, Ζάκυνθο, Πρέβεζα και Άρτα. Οι ολιγάριθμοι Εβραίοι του Αγρινίου υπάγονταν στην Κοινότητα Πατρών. Όπως ανέφερε ο Άγγλος λοχαγός Leak, το 1804, υπήρχαν στο Αγρίνιο 40 εβραϊκές κατοικίες. Είναι προφανές ότι λόγοι εμπορικοί τις οδήγησαν εκεί.

Phoca PDF

Η "τεβά" (χώρος της Συναγωγής απ᾽ όπου αναγιγνώσκεται η Τορά) της Συναγωγής Πάτρας πριν από την κατεδάφιση

Η ΣΥΝΑΓΩΓΗ

Το 1917 κτίστηκε σε ιδιόκτητο οικόπεδο της Κοινότητας η νέα Συναγωγή, στην οδό Παντάνασσας 34. Λειτουργούσε στον πρώτο όροφο του κτιρίου, ο οποίος χωρίζονταν από ένα μεγάλο δωμάτιο, όπου λειτουργούσε το σχολείο και δίπλα υπήρχε ένας ευρύχωρος γυναικωνίτης που τον χώριζε ένα κιγκλίδωμα από το ιερό Βήμα. Σε κάθε πλευρά της η Συναγωγή είχε διαδρόμους και τα καθίσματα των πιστών. Στη μέση βρισκόταν το ιερό βήμα και ανατολικά η "Κιβωτός" (Αρόν Ακόδες), ορατή από κάθε πλευρά, κατά τη Σεφαραδίτικη παράδοση. Τα έπιπλα της Συναγωγής είχαν Βενετσιάνικη τεχνοτροπία, ενώ οι ιεροί κύλινδροι της Τορά, "σεφαρίμ", φυλάσσονταν σε περίτεχνες ξύλινες θήκες "Τικίμ", σε ένα από τα οποία υπήρχε αφιέρωση της Εβραίας Ελχάϊ, από το Ηράκλειο, με χρονολογία 1913.

Phoca PDF

ΤΑ ΕΒΡΑΪΚΑ ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ

Οι Εβραίοι της Πάτρας ζούσαν στο βορειοδυτικό μέρος του Κάστρου, στις περιοχές Βλατερού, Αγιαλεξιώτισσας και, κατά την περίοδο της Φραγκοκρατίας, στην Αρόη, που αργότερα ονόμαζαν «Τσιφούτ Μαχαλά», γνωστή και ως «Εβραιομαχαλάς». Κοντά στην Εβραϊκή συνοικία υπήρχε το παλιό νεκροταφείο με το τοπωνύμιο «εβραιομνήματα» (φωτπγραφία επάνω), τοπωνύμιο που έχει διατηρηθεί ως τις μέρες μας. Στην περιοχή έχουν βρεθεί εβραϊκές ταφόπλακες. Από το 1880, που δημιουργήθηκε το Α' δημοτικό κοιμητήριο στην περιοχή «Ζαβλάνι», παραχωρήθηκε ένας άλλος χώρος, όπου λειτούργησε το νεώτερο εβραϊκό νεκροταφείο (φωτογραφία αριστερά) μέχρι την περίοδο της Κατοχής. Σήμερα το νεκροταφείο συντηρείται με φροντίδα του Πολιτιστικού Συλλόγου Ζαβλανίου.

ΚΑΤΟΧΗ - ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΑ

Το 1928 υπήρχαν στην Πάτρα 161 Εβραίοι ενώ το 1940 μαζί με την κοινότητα του Αγρινίου ανέρχονταν σε 265 άτομα. Την περίοδο του ναζιστικού διωγμού, 1943 - 44, οι Εβραίοι διέφυγαν στα γύρω χωριά. Παρ' όλα αυτά 113 άτομα εξοντώθηκαν στα χιτλερικά στρατόπεδα, δηλαδή η Κοινότητα απώλεσε το 63% του πληθυσμού της. Το 1946 η Κοινότητα αριθμούσε 120 άτομα ενώ επέστρεψαν 4 όμηροι. Στα επόμενα χρόνια άρχισε σταδιακά η μείωση του εβραϊκού πληθυσμού με την εγκατάσταση των Εβραίων σε άλλες πόλεις ώστε η Κοινότητα Πατρών, όπως και του Αγρινίου, να οδηγηθεί σε μαρασμό και διάλυση το 1991. Το εσωτερικό της Συναγωγής, λίγο πριν την κατεδάφισή της, μεταφέρθηκε το 1984 και τοποθετήθηκε στο Εβραϊκό Μουσείο Ελλάδος στην Αθήνα.

ΣΧΕΤΙΚΑ:

Χρήστος Αθ. Μούλιας: «Η ΕΒΡΑΪΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΣΤΗΝ ΠΑΤΡΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ», Εκδ. ΚΙΣΕ 2015.

Phoca PDF